

Відгук

на дисертаційну роботу Мочалова Юрія Олександровича «Комплексне обґрунтування вдосконалення лікування зубів з дефектами твердих тканин в умовах розвитку імпортозаміщення пломбувальних матеріалів», представлену до спеціалізованої вченої ради Д. 61.051.083 ДВНЗ «Ужгородський національний університет», на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук за спеціальностями 14.01.22 — стоматологія та 14.02.03 — соціальна медицина.

Актуальність теми

Визначаючи ступінь актуальності обраної теми у даній дисертаційній роботі, перш за все слід засвідчити, що на сьогоднішній день на стоматологічному ринку існує ціла низка пломбувальних матеріалів. Однак у більшості своїй вони імпортного походження і це, як на нас, приводить до вкрай негативних наслідків для вітчизняного виробника, не кажучи вже про неможливість їх повномасштабного застосування у масштабах країни, для всіх категорій населення зважаючи на їх високу ціну та вельми низьку фінансову спроможність більшості хворих в умовах тотальної кризи.

Саме останнє і заслуговує на велику повагу до даної теми, є головною метою якої саме і стало всебічне обґрунтування та комплексне удосконалення лікування зубів зі зруйнованою коронковою частиною твердих тканин виключно шляхом використання вітчизняних пломбувальних матеріалів та опрацювання принципів нової медико-соціальної системи імпортозаміщення стоматологічних матеріалів у нашій державі, на підставі науково-обґрунтованої інвестиційно-виробничої моделі його розвитку з забезпеченням високого ступеня медичної ефективності і доступності у лікуванні.

Саме у подібній інтерпретації й об'ємі, робота приймає вельми високу ступінь державного значення, підтвердженням тому стало її планування в рамках попередньо спланованих, державновиправданих, низьких науково-дослідних робіт

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», а саме: «Клініко-експериментальне обґрунтування застосування сучасних стоматологічних технологій, експертної оцінки якості та профілактики основних стоматологічних захворювань у дітей та дорослих» (ДР№0113V003611), «Вдосконалення надання стоматологічної допомоги дітям, які проживають в умовах біохімічного дефіциту фтору та йоду» (ДР №0114 V 004123), а також у рамках грантового дослідницького проекту на базі медичного факультету Прешівського університету (Словаччина) за підтримки Міжнародного Вишеградського фонду — Проект № 51 400 731 «Study of modernization of dental care for children, the example of Eastern Slovakia», де здобувач був безпосереднім виконавцем окремих фрагментів і самостійно — грантового проекту.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Визначаючи ступінь обґрунтованості отриманих наукових положень, опрацьованих висновків і клініко-соціальних й організаційних рекомендацій та їх достовірності і новизни, перш за все потрібно констатувати, що усі вони отримані на підставі вельми значної кількості різноманітних об'єктивних методів дослідження й при цьому повністю спрямованих на виконання головної мети і поставленим завданням даної науково-прикладної роботи, а саме — методи систематичного і порівняльного аналізу, бібліосемантичні, клінічні, епідеміологічні, медико-статистичні, метод ретроспективного аналізу, соціологічні, медико-економічні, фізико-хімічні, рентгенологічні, мікроскопічні, токсикологічні, клініко-експериментальні, патоморфологічні, методи концептуального і описового моделювання та експертних оцінок. Наведені вище методи яскраво свідчать не тільки про їх вельми значний об'єм, а й комплексність обхвату та багатовекторність і глибину проведених досліджень. При цьому, слід засвідчити, що усі вони достатньо сучасні, доступні у нашій країні до виконання, володіють високою ступінню інформативності та дозволяють отримувати найбільш достовірні і всебічно обґрунтовані дані.

Окремо слід наголосити, що проведені дослідження були виконані не тільки на стоматологічному факультеті ДВНЗ «Ужгородський національний університет», а і у низці інших лабораторій, центрів, тощо, а саме: у лабораторії ДУ «Інститут проблем матеріалознавства» НАН України, дослідницько-випробувальний токсикологічний центр ДП «Науковий центр превентивної токсикології, харчової та хімічної безпеки імені академіка Л.І. Медвідя» МОЗ України, ДП «Інститут свинарства і агропромислового виробництва» НААН України, Українська медична Стоматологічна академія, ТОВ «Джендентал - Україна», заклади охорони здоров'я стоматологічного профілю, ДЗ «Центр медичної статистики» МОЗ України, підрозділи особового страхування ТДВ «Страхова компанія «Нафтагазстрах» і ПрАТ «Акціонерна страхова компанія «Інго Україна», ТОВ «Старпіл». Наведене вище ще і ще раз свідчить про комплексність обраного методичного підходу у досягненні мети та велику ступінь відповідальності здобувача у достовірності отриманих результатів й опрацьованих науково-прикладних положень. Отже, наведене вище переконливо свідчить про високу ступінь обґрунтованості і ймовірності отриманих даних.

Наукове і практичне значення отриманих результатів

Визначаючи ступінь наукової новизни отриманих результатів у даній дисертаційній роботі, необхідно впевнено констатувати, що автором дійсно вперше на державному рівні комплексно обґрунтовано й опрацьовано принципово нову концепцію розвитку системи імпортозаміщення стоматологічних матеріалів у нашій країні на основі інвестиційно-виробничої моделі розвитку.

Окрім цього, обґрунтовано й розроблено модель розрахунку фінансової доступності стоматологічного лікування населення, що вкрай важливо на теперішній час, отриманої на підставі використання методики ризикової оцінки даного виду медичної допомоги, з залученням даних порівняльної вартості випадку лікування карієсу у нашій країні із середньомісячним рівнем доходу на душу населення та витрат домогосподарів на охорону здоров'я.

Розроблена також методологія дослідження стоматологічного пломбувального матеріалу на основі якої здобувачем було обґрунтовано сформовано стратегію дослідження і випробувань стоматологічних матеріалів безпосередньо для виробників фотокомпозитних стоматологічних пломбувальних матеріалів, що дозволяє опрацювання алгоритму та налагодження послідовної взаємодії наявних на Україні науково-дослідних і науково-навчальних акредитованих установ і закладів в ході виконання встановленого переліку доклінічних і клінічних досліджень матеріалу, у повній відповідності з основними вимогами міжнародних стандартів та модернізованого національного законодавства.

Поряд з цим, отримані також дані великого прикладного значення, а саме — встановлення ефективного економічного захисту хворих при лікуванні стоматологічних захворювань, визначено оптимальний об'єм споживання стоматологічних матеріалів у нашій країні та опрацьовано здобувачем власну методику розрахунку обсягів ринку. Визначено також різні обсяги використання фотокомпозитних матеріалів, проведено порівняльний аналіз медичної ефективності лікування дефектів коронкової частини твердих тканин зубів модифікованим вітчизняним стоматологічним композитом із імпортними аналогами, результати яких засвідчили про їх повну відповідність та ступінь світового значення.

На більш високому методичному рівні вирішені питання поширеності дефектів твердих тканин коронкової частини зубів у населення нашої країни, особливості їх лікування та опрацьована оригінально математична модель розрахунку величини потреби у терапевтичному лікуванні подібних зубів та їх ускладнень.

Виключно за рахунок досягнених наукових здобутків і визначається важливе практичне значення даної дисертаційної роботи для клінічної стоматології. Так, саме завдяки розробленій автором концепції розвитку системи імпортозаміщення, відкриваються реальні перспективи збільшення доступності населення в отриманні стоматологічних послуг, за рахунок значно дешевших композитних матеріалів вітчизняного виробництва, особливо у цей вельми

скрутний стан економіки і відповідно бюджету нашої країни. При цьому автором доведено, що отримана сума компенсації витрат на стоматологічне лікування терапевтичного характеру складає приблизно 2000 грн. на рік в межах діючих проектів добровільного медичного страхування, однак за відсутності фінансування профілактики даних захворювань.

Особливе практичне значення приймають дані здобувача про повну відповідність запропонованого модифікованого вітчизняного стоматологічного композита відомим відповідним імпортом матеріалом, що повністю забезпечить високу ступінь якості надання подібної допомоги та високі вимоги пацієнтів до їх використання.

Отже, наведене вище безумовно свідчить про високу ступінь як наукової новизни, так і практичного значення отриманих результатів та нагальну потребу їх впровадження у клінічну стоматологію у масштабах всієї держави.

Оцінка змісту, зауваження

Дисертаційна робота Мочалова Юрія Олександровича «Комплексне обґрунтування вдосконалення лікування зубів з дефектами твердих тканин в умовах розвитку імпортозаміщення пломбувальних матеріалів», оформлена, побудована й викладена у повній відповідності з основними вимогами ДАК МОН України і складається з титульного аркушу, анотації на державній і англійській мовах, списку праць опублікованих за темою дисертації у пропонованому ВАК-ом варіанті, змісту роботи, переліку умовних скорочень, вступу, розділу “Огляд літератури”, 9-ти розділів власних досліджень, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі, здобувач на підставі значної кількості літературних джерел, виключно по темі даної дисертаційної роботи і у повній відповідності її головної мети, достатньо аргументовано, фахово і послідовно надає останню інформацію про стан досліджуваної проблеми, її актуальність, визначає низку ще невирішених питань і наголошує на науковій і прикладній нагальній необхідності її обґрунтованого вирішення. Надається зв'язок даної роботи з державними

науковими програмами, планами, темами. Визначається і остаточно окреслюється мета дослідження, заплановані завдання до її вирішення, об'єкт та предмет дослідження, бази проведення наукових досліджень.

Приводиться ціла низка використаних об'єктивних методів дослідження, ступінь наукової новизни отриманих результатів по встановленій формі, їх теоретичне й практичне значення та форми установи й заклади де вони впроваджені та застосовуються. Приводиться також особистий внесок здобувача, інформація про апробацію даної роботи, публікації та обсяг і структура роботи.

Що стосується зауважень відносно даного розділу, то їх практично немає за винятком деяких побажань, пов'язаних здебільше безпосередньо з самою суттю тих чи інших зауважень, а більш всього з нашою і здобувачем інтерпретацією відносно різного сприйняття нами деяких вимог ВАК щодо його оформлення.

Як на нас, автором дещо синхронізуються пункти “Об'єкт дослідження” і “Предмет дослідження”, у той час як останній визначає в основному явище, дію, тобто що і головне навіщо проводити ті чи інші дослідження і напряду перекликається з назвою і суттю роботи. У той час як об'єкт дослідження бажано було-б довести саме за рахунок деяких досліджень наведених у об'єкті дослідження, а саме: стоматологічна захворюваність, стоматологічний ринок, імпортозаміщення, обсяг робіт, ціни, тощо. Зважаючи, що здобувачем проведені дослідження у цілій низці закладів, центрів, лабораторій, не завадило б наведення наприкінці сторінки слів вдячності їх співробітникам, відповідно, за допомогу.

Як на нас, більш доцільним при визначенні частоти виникнення ортопедичних захворювань, використовувати словосполучення “стоматологічні огляди” замість “епідеміологічні дослідження” враховуючи, що вони були проведені за методом зрізових медичних обстежень, а не за методом масових обстежень населення, не кажучи вже про необґрунтованість використання самого словосполучення “епідеміологія”, як такого в стоматології, хоча чомусь дуже багато дослідників у даній галузі медицини його використовують.

Не завадили б також показники отриманої медичної й соціальної ефективності від опрацьованих впроваджень тим паче вони є, і достатньо

заслужують на увагу, а саме, у 9 і 10 висновках зазначено, що опрацьований наведений вітчизняний фотополімерний матеріал, дозволяє на 64,99% знизити вартість медикаментозної частини ціни, а сама розробка автором системи імпортозаміщення за бальною системою оцінки експертами із 10 можливих оцінена у 8,75 балів і яка забезпечить зростання економічної незалежності нашої країни. Далі, у пункті «Особистий внесок здобувача», двічі використовується словосполучення «самостійно проведено інформаційний пошук», хоча, як на нас, згідно його суті і дій здобувача, це не внесок, а його пряма зобов'язаність при виконанні дисертаційної роботи. І останнє, розділ «Матеріали і методи дослідження» відноситься до розділів власних досліджень. Інших зауважень, а скоріш побажань немає.

У 1-му розділі “Поширеність дефектів твердих тканин зубів в Україні. Методи їх лікування. Фотокомпозитні матеріали, медико-соціальні і медико-економічні передумови для розвитку імпортозаміщення стоматологічних матеріалів”, викладеному на 42 сторінках і складеному з 9 підрозділів на підставі спрямованих виключно темі даної дисертаційної роботи низки літературних джерел, надається інформація про частоту виникнення дефектів твердих тканин зубів у населення країни на сьогодні, їх об'єм, ймовірні причини виникнення як медико-соціального, так і геохімічного характеру. Аналіз якості й доступності стоматологічної допомоги, її модернізація за останній час. Приводиться страхова модель фінансування, переваги використання композитних матеріалів, їх медична ефективність у порівнянні з класичними матеріалами даної групи. Окремо акцентується увага на їх доступності на стоматологічному ринку та питання їх заміщення.

Ретроспективний аналіз наведеного інформаційного патентного пошуку по виключній проблемі засвідчив про її нове розкриття. При цьому, здобувач ставить перед собою за мету удосконалити й опрацювати нові медико-соціальні проблеми, матеріали, форми надання, фінансування, тощо для докорінної зміни існуючої системи з метою як удосконалення якості надання стоматологічної допомоги населення України та і її, особливо, доступності для усіх її категорій.

До позитиву також можливо віднести вельми великий перелік опублікованих робіт за даним розділом, що вітається ДАК МОН України. Слід засвідчити, що розділ не перевищує 20% від основної частини даної роботи.

Що стосується зауважень, то, як на нас, незалежно що розділ закінчується необхідністю вирішення низки питань, все ж таки не завадило б автору викрестелюзувати дану проблему й невирішені питання в окреме окреслене резюме. Інших зауважень-побажань немає.

У 2-му розділі “Програма досліджень. Матеріали та методи дослідження”, складеному з 12 підрозділів і викладеному на 48 сторінках, здобувачем проводиться програмне дослідження цілої низка об’єктивних методів, поглиблений аналіз яких засвідчив про їх пряму спрямованість і відповідність головній меті даного науково-прикладного дослідження. Саме завдяки правильно обгрунтовано обраної програмі досліджень, автору і вдалось вельми важливі, як наукові так і, особливо, прикладні й практичні здобутки.

Зауважень немає. Однак хочеться замітити й нагадати, що автором при опису структури даної роботи віднесено окремо даний розділ від власних досліджень, але як він його надав, оформив і привів низку отриманих результатів то він у більшій мірі нагадує по суті розділ власних досліджень ніж додатковий, якщо можливо так висловитися. При цьому, акцентую увагу, що не зауваження, а питання дискусійного філософського характеру і не більше того.

3-й розділ “Визначення потреби у відновленні зубів з дефектами твердих тканин у населення України”, який викладено на 19 сторінках і складено з 3 підрозділів, присвячено дослідженню з визначення частоти виникнення дефектів твердих тканин зубів у населення України та показники стоматологічної санації у нашій країні за даними ДЗ “Центр медичної статистики МОЗ України” за підсумками 2017 року (підрозділ 3.1), особливостям ураження дефектами твердих тканин окремих груп зубів підлітків за результатами профілактичних оглядів 2200 підлітків м.Ужгорода (підрозділ 3.2) за результатами яких опрацьовується прогностична модель потреби населення України в лікуванні карієса зубів та його ускладнень із використанням фотокомпозитних пломбувальних матеріалів.

Усі підрозділи виконані на високому фаховому рівні, але нас більш всього зацікавили і вражили дані стоматологічних оглядів підлітків Ужгорода, з різних причин. Перш за все, у порівнянні з статистичними даними МОЗ опрацьованих на базі первинної облікової документації, а нам дуже знайома “правдивість” подібних матеріалів, отримані автором дані про частоту виникнення дефектів твердих тканин зубів у підлітків, їх анатомо-топографічної структури, інтенсивності ураження зубів, об’єм стоматологічної допомоги з усієї галузі стоматології та прогноз подальшого розвитку даної патології заслуговують на виняткову увагу і опосередковано свідчать про більш обґрунтовану й достовірну ступінь очевидності у порівнянні з статистичними даними МОЗ. Подивіться самі. Розповсюдженість карієсу у даній категорії населення складає 96,7%, інтенсивність розвитку 5, 11, а 23,0% вже мали видалені постійні зуби й потребували ортопедичного лікування, несвоєчасність надання якого, особливо у молодих осіб, вельми стрімко породжує виникнення вторинних зубощелепних аномалій і деформацій ускладненого характеру для проведення ефективного протезування і значно збільшує саму передпротезну підготовку та фінансову складову.

Поряд з цим 13,0% підлітків складали групу осіб з нелікованими зубами з ознаками періодонтиту, тобто потенційно можуть бути видалені у найближчу перспективу, зважаючи на вкрай незадовільну систему організації надання стоматологічної допомоги школярам, підліткам, а скоріш ніяку, як таку, і це лише підлітки й далеко ще не доросле населення з більш значним показником руйнування зубів. Не заглиблюючись далі у дану проблему слід засвідчити про більш значну ступінь достовірності отриманих здобувачем даних у порівнянні з відносністю показників статистичних даних МОЗ України.

Зауважень немає, окрім побажання автору у перспективі на майбутнє поглиблено проаналізувати наведену вище інформацію і надати власне бачення достовірності окремих методик визначення стоматологічної захворюваності та пропозицій щодо потрібності їх застосування, як таких. Ще раз наголошую, це не зауваження, а перспективний напрямок на майбутнє, як науковця.

У 4-му розділі “Особливості лікування зубів з дефектами твердих тканин з використанням різних пломбувальних матеріалів”, викладеному на 19 сторінках, на підставі статистичних даних 3-х провідних стоматологічних закладів досліджувався стан та тенденції розвитку лікування зубів. Надається обсяг терапевтичних послуг з різними методиками відновлення коронкової частини твердих тканин уражених зубів та встановлюється відсоткове співвідношення застосування основних видів пломбувальних матеріалів. Окрім цього, надана порівняльна характеристика їх якості, гарантійного терміну функціонування, справка про номенклатуру даних матеріалів та зазначається про перевищену їх більшість імпортного характеру.

Зауважень щодо даного розділу немає.

5-й розділ “Медико-соціальне обґрунтування оптимізації доступності стоматологічної медичної допомоги, який складено з 4-х підрозділів і викладено на 27 сторінках, присвячено наданню оцінці рівня державного фінансування забезпечення даної допомоги населення України, приводяться додаткові їх джерела, робота моделі добровільного медичного страхування, аналіз, оцінка програм та надається обґрунтований рівень фінансової доступності населення при необхідності лікування карієсу зубів, поглиблений аналіз яких засвідчив про життєву потребу у збереженні ще на сьогодні доступності стоматологічної допомоги та нагальної необхідності надання розвитку й організаційно удосконалювати профілактичні заходи щодо зменшення поширеності стоматологічних захворювань. При цьому здобувач акцентує увагу з даного питання на усіх вікових групах населення України. Похвально. Дай Боже.

Зауважень немає.

У 6-му розділі “Медико-економічне обґрунтування оптимізації стоматологічної допомоги в Україні. Аналіз обсягів виробництва стоматологічних матеріалів, імпорту і потреби в останніх”, викладеному на 22-х сторінках і складеному з 7 підрозділів, надаються дані про номенклатуру стоматологічних матеріалів, медичних засобів, інструментів та аналізу вітчизняного виробництва. Проводиться аналіз цін, коливання обсягів продажу імпортних стоматологічних товарів, величина їх потреби в імпортозаміщенні та обсягу стоматологічного

ринку. Окрім цього, досліджуються питання медичного і соціального характеру, а саме встановлюється практичний досвід використання лікарями вітчизняних і імпорتنих матеріалів, переваги, пропозиції, цінова політика та ступінь потреби їх використання у клінічній стоматології. Поглиблений аналіз отриманих у даному розділі даних засвідчив про наявність деяких проблем у даних питаннях, а саме, при здешевленні фотокомпозитних матеріалів вітчизняного виробника у 4 і більше разів в порівнянні з імпортними аналогами, їх використовують всього 5% від загальної кількості. При цьому лише від 10 до 25% лікарів висловили згоду відносного характеру про використання вітчизняних товарів, за умови покращення їх медико-біохімічних і гарантійних властивостей.

Навіть приймаючи до уваги здобувача на деяку упередженість наших лікарів з даного питання, проблема все ж таки є і вона існує і потребує своєчасного вирішення. Як на нас, не тільки на приватному рівні виробника, але й на державному, у вигляді спрямованих замовлень з контролем якості світових стандартів і вимог ISO.

Зауважень немає.

У 7-му розділі “Результати комплексного клініко-лабораторного дослідження модифікованого стоматологічного фотокомпозитного матеріалу”, який складається з 3-х підрозділів і викладено на 26 сторінках, автор враховуючи отримані ним дані у попередньому розділі, ставить перед собою завдання поглибленого опрацювання нового модифікованого фотокомпозитного матеріалу, з проведенням кваліфікаційних випробувань його фізико-хімічних й механічних властивостей. Визначення стійкості кольору, водопоглинання, розчинності.

Окрім цього визначались також глибина твердіння даного фотокомпозитного матеріалу, ступінь адгезії до твердих тканин зубів, його рентгеноконтрастність, біологічний вплив, токсичність *in vitro*, наявність подразнювальних властивостей, стабілізації, ступеня токсичності та їх вплив на пульпу зубів. Аналізуючи у комплексі отримані матеріали, можливо впевнено констатувати про опрацювання і успішну апробацію нового модифікованого вітчизняного універсального мікрогібридного пломбувального матеріалу, який за своїми характеристиками повністю відповідає основним вимогам передбаченими

Законом України №124-VIII від 15.01.2015р. “Про технічні регламенти та оцінку відповідності міжнародним стандартам ISO та директиви ради Європи “MedDev”, з можливістю його сертифікації на території нашої країни.

Зауважень немає, окрім слів вдячності за розроблений матеріал для населення України.

Рахуючи отримані матеріали у попередньому 7-му розділі, у 8-му розділі “Результати лікування зубів з дефектами твердих тканин вітчизняним фотокомпозитним пломбувальним матеріалом та імпортними аналогами”, викладеному на 28-ми сторінках і складеному з 3-х підрозділів, автором вже надаються безпосередні результати клінічного випробування даних матеріалів та медико-соціальна й економічна оцінка ефективності даного вітчизняного матеріалу. Аналізуючи отримані результати приємно відмітити, що усі вони засвідчили про отримання у нашій країні за допомогою автора даної роботи дійсно універсального фотокомпозита світового рівня, який за даними клінічних випробувань і подальших діагностичних спостережень на протязі 5 років, відповідає світовому рівню, виключно завдяки чому обсяги його використання зросли з 5,21 % до 41,32%.

Як на нас, результат дуже хороший зважаючи на існування у лікарів деякої упередженості перед імпортними аналогами, але якість є якість і вона переконала вітчизняних лікарів у ефективності й використання, й економічної і фінансової доцільності з усіх сторін, як лікарів так і населення України, а саме знизити ціну вартості матеріалу у нашій послугі на 64,99%, а загальну суму лікування карієсу зубів на 6,5% — 9,75%, що суттєво впливає на доступність послуги для багатьох категорій населення України, особливо пенсійного віку.

Зауважень до даного розділу також немає.

І наостанок, у 9-му розділі “Обґрунтування і розробка концептуальних основ системи імпортозаміщення стоматологічних матеріалів для вдосконалення лікування зубів з дефектами твердих тканин у населення України”, складеному з 9-ти підрозділів і викладеному на 24 сторінках, автором, на підставі отриманих матеріалів з усіх розділів даної дисертаційної роботи, опрацьовуються концептуальні основи системи імпортозаміщення, починаючи з визначення

медичної проблеми самих дефектів зубних рядів, пов'язаних з ними соціально-економічних питань, наявність вихідних умов для створення відповідної системи імпортозаміщення, досвіду щодо її реалізації на підставі яких всебічно обґрунтовуються й опрацьовуються основні принципи організації подібної системи, визначаються механізми і стратегічні напрямки функціонування системи ICM та прогнозовано можливі наслідки роботи системи імпортозаміщення стоматологічних матеріалів по Україні. Надається також експертна оцінка запропонованих здобувачем інновацій.

Зауважень немає, але слід сказати про перспективність подібних досліджень. Як на нас, на базі опрацьованої автором системи імпортозаміщення на прикладі фотокомпозитних пломбувальних матеріалів, подібна робота у нашій країні повинна стати фундаментом і методичним посібником для створення подібних систем із інших стоматологічних матеріалів, інструментарію, апаратури, тощо, що приведе нашу країну з держави з імпортозаміщення до держави з експортним потенціалом у даній галузі медицини. І це, на наш погляд, одна з найбільш значних заслуг автора даної дисертаційної роботи.

Висновки всебічно обґрунтовані, цілком підтверджені кількісними показниками та повністю висвітлюють основні наукові й прикладні положення.

Список використаних літературних джерел включає у себе 570 спрямованих темі даної дисертаційної роботи праць, з яких 314 — кирилицею й 256 — латиницею та оформлено в алфавітному порядку, що у принципі дозволяється ВАК-ом України.

Дисертацію оформлено окремим томом на 434 сторінках і викладено на державній мові. Ілюстровано 92 таблицями і 52 малюнками.

Окремо слід засвідчити, що матеріали кандидатської дисертації не були використані здобувачем у даній роботі.

Усі наукові опрацювання, концептуальні розробки, їх новизна, прикладна цінність і практичне значення повністю віддзеркалені і викладені у 45 наукових працях, з яких 30 статей — 13 у вітчизняних спеціалізованих фахових виданнях, 7 — в закордонних, з яких 3 статті входять до міжнародної науково-методичної бази Scopus кварталів Q3 і Q4, 8 у вітчизняних науково-методичних

виданнях, 2 у інших виданнях. Оpubліковано також 13 наукових робіт в матеріалах конференцій та конгресів. Видано 2 навчальних посібника.

При цьому необхідно відмітити ступінь оприлюднення й обговорення даної дисертаційної роботи — 12 публічних виступів на міжнародному рівні, що не так часто трапляється у науковому середовищі здобувачів. Похвально.

Отже, наведене вище дає нам констатувати, що подана до офіційного захисту дана науково-прикладна робота викладена на високому науково-методичному рівні і безумовно заслуговує на позитивну оцінку.

Разом з тим, при рецензуванні даної роботи виникли деякі питання дискусійного характеру, а саме:

1. Яке бачення Вами про подальший розвиток імпортозаміщення вітчизняними стоматологічними матеріалами в усіх галузях вітчизняної стоматології і які дії у цього напрямку повинна обов'язково зробити держава.

2. У якій мірі опрацьована вами концептуальна система імпортозаміщення може бути використана іншими дослідниками, як в стоматології, так і в загальній медицині.

3. Ваше ставлення до вибору пломбувальних матеріалів при лікуванні карієсу і його ускладнень у дошкільному, шкільному віку, системи організації і планування його надання на сьогоднішній та фінансування, особливо у розрізі отриманих вами відповідних даних по Ужгороді.

4. Приймаючи до уваги встановлену Вами високу ступінь розповсюдженості карієсу зубів і його ускладнень, об'єм видалених постійних зубів з прогнозуванням розвитку зубощелепних аномалій і деформацій, при теперішній системі організації її надання у підлітків, Ваше ставлення й пропозиції відносно ранньої профілактики стоматологічних захворювань у дітей і школярів та шляхи їх фінансування.

Висновок

Дисертаційна робота Мочалова Юрія Олександровича «Комплексне обґрунтування вдосконалення лікування зубів з дефектами твердих тканин в умовах розвитку імпортозаміщення пломбувальних матеріалів», є повністю

завершеною, самостійно виконаною науково-прикладною роботою, у якій отримано нові науково прикладні результати, що у сукупності вирішили важливо медико-соціальну організаційну проблему — опрацювання принципово нової системи імпортозаміщення стоматологічних товарів в Україні на основі інвестиційно-виробничої моделі його розвитку з гарантованим забезпеченням ефективності та доступності лікування, шляхом виробництва, клінічного застосування вітчизняних пломбувальних матеріалів.

За своєю актуальністю, науковою новизною, прикладною цінністю і практичним значенням для клінічної стоматології нашої країни, дана дисертаційна робота повністю відповідає вимогам ДАК МОН України п.10 “Порядку присудження наукових ступенів і вченого звання старшого наукового співробітника”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 04.07.2013 р., зі змінами внесеними згідно Постанови Кабінету Міністрів №656 від 29.08.2015 р. та №1159 від 30.12.2015р.. які ставляться до докторських дисертацій, а її автор безумовно заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора медичних наук за спеціальностями — 14.01.22 — стоматологія та 14.02.03 — соціальна медицина.

Завідувач відділення ортопедичної стоматології

ДУ «Інститут стоматології та

щелепно-лицевої хірургії НАМН України»

доктор медичних наук, професор

/В. А. Лабунець/

Підпис: *Лабунець В.А.*

завіряю

Інспектор відділу кадрів ДЕРЖАВНОЇ УСТАНОВИ
«ІНСТИТУТУ СТОМАТОЛОГІЇ ТА ЩЕЛЕПНО-ЛИЦЕВОЇ
ХІРУРГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
МЕДИЧНИХ НАУК УКРАЇНИ»

« 22 » 04 2020 р.

20121020

Відсутнє підписи у ел-файл 22.04.2020р
О.П. Килим